

Harc, építés, emberek

ANDRÁSY ZOLTÁN

A gyimesi parasztek felkelése című sorozatból

MIRCEA VREMIR

1933 február

A ROMÁNIAI KOMMUNISTA PART megalakulásának 40. évfordulója tiszteletére rendezett kolozsvári grafikai kiállítás anyagának futólagos áttekintése után is megállapítható, hogy a kiállítás tematikájában egyforma súllyal szerepel múlt és jelen. A múlt eseményei közül elsősorban azok ihlették meg a művészeket, amelyekben az elnyomott osztályok egyre tudatosabb harcát tükrözik, a kizsákmányolástól mentes, boldogabb életért. A jelenről szóló munkák pedig beszédes bizonyítéka annak, hogy ez a harc nem volt hiábavaló. A munkák nagy része a szocializmus kiteljesedésének folyamatát tükrözi, munkajelenetekben, épülő városunk új arculatának, él-munkások, elenjáró értelmiségiek portréinak bemutatásában.

Bár a kiállítás anyagában csak utalások történtek a Párt múltbeli tevékenységére, és az átalakulás folyamata elsősorban kolozsvári viszonylatban tükröződik, mindez nem csökkenti a kiállítás értékét. Sőt, épp az utóbbi sajátosság sok életközelséget, élményszerűséget kölcsönöz a kiállítás egészének.

ANDRÁSY ZOLTÁN *Gyimesi parasztek felkelése* című sorozatának első két lapja arra utal: milyen jelentős szerepe volt a felkelés előkészítésében a párt-nak és a pártisajtónak. A további három lap a felkelés kibontakozását s legjelentősebb mozzanatait — *Jeladás, Csendörök lefegyverzése, Megindul az áradat* — mutatja be. A kompozíciós megoldásokban Andrásy Zoltán jól érezteti a felkelés kibontakozását — a résztvevők számbeli növekedését, forradalmi lendületének fokozódását.

Feszt Lászlónak a múlt harcát s napjaink munkajeleneteit ábrázoló lapjait jól átgondolt kompozíciós megoldások, izléses színharmóniák jellemzik. *A röp-cédulák szétosztása, Tüntetés a múltban, Sztrájkolók* című lapjainak alakjai változatosak. Helyenként azonban az eszmei mondanivaló elmarad az izléses és jól kielelt grafikai megoldások mögött.

Bálu Mirea *1944. Augusztus 23. Harci szózat — Fölkelés — Győzelem* című litográfiájában, illetőleg linóleum-metszetében a felszabadulás előkészítését és kibontakozását mutatja be, elsősorban azt, hogy ebben a történelmi jelentőségű eseményben a vezető szerepet a munkásosztály játszotta.

Vremir Mircea linóleum-metszeteinek témája az 1933-as sztrájk. Szándéka világos: bemutatni a munkásosztály szilárd összetartozását és elszántságát. Tömeget sorakoztat fel, azonban kifejező eszközei az eszmei mondanivaló maradéktalan közvetítésére még nem eléggé éretek.

A KIÁLLÍTÁS egyik legvonzóbb vonása a ma iránti fokozott érdeklődés. Örömmel állapíthatjuk meg, hogy a tartományi kiállítás grafikai anyagához viszonyítva, ezen a kiállításon a művészek meggyőzőbben és szélesebb tematikai skálán érzékelték a munka ritmusát.

Nemesak szemléli az alkotó, építő munkának, hanem részt is vesznek benne. S ebben a részvételben jelen van a forró lelkesedés, ami feltétlen előfeltétele a téma mély átérésének, a kifejező erejű mű létrehozásának.

A munkajelenetek közül kiemelkednek Gy. Szabó Béla kazánkovácsokat ábrázoló fametszete, Feszt László *Halók a parton* és *Vizeink halallománya* című linóleum-metszetei.

A kolozsvári építkezéseket bemutató munkák nemesak tárgyukban, hanem a technikai megjelenítés szempontjából is sokrétűek, változatosak. Épp ez a változatoság ad magyarázatot arra, hogy azonos témakörök ellenére is sok színt visznek a kiállítás össz-képébe. Így például Bene Józsefet az építőtételek mozgalmassága és az új városkép kialakulása egyaránt érdekli. Szereplőik igényekkel ugyanez figyelhető meg Veress Pál és Gradea Irina munkáiban is.

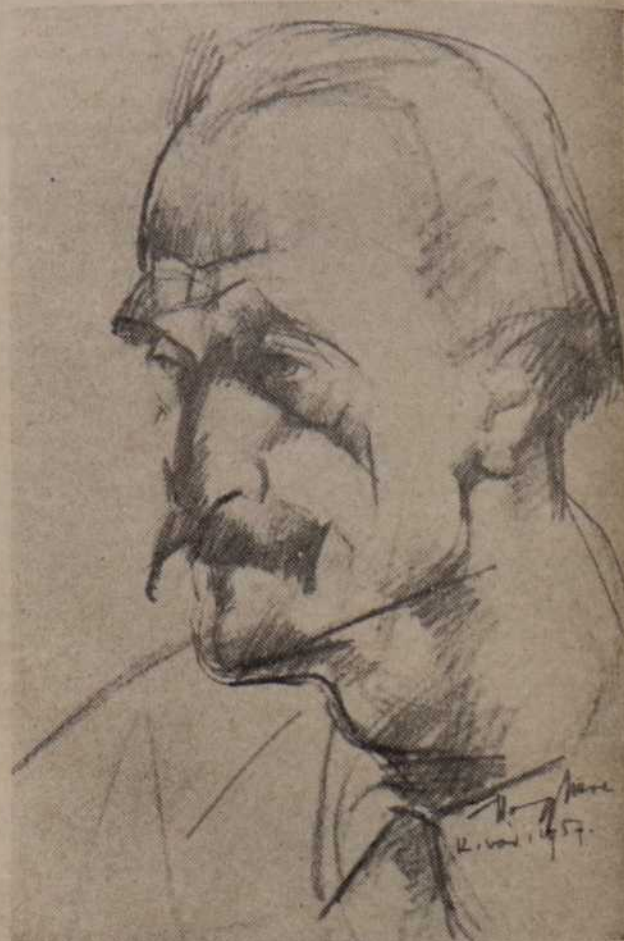
A képzőművészet történetét tanulmányozva azt tapasztaljuk, hogy a grafika mindig a művészet első vonalában járt az új utak keresésében, az új témák felvetésében. Ez a most kiállított munkákon is érezhető; meglepően új törekvésekkel találkozunk, például Abodi Nagy Béla munkájában. Sajátos eszközökkel — arany használata, kevert technika — próbálja kifejezni a szovjet tudomány óriási eredményeit, a kozmosz meghódítását.

Jogosan merülhet fel bennünk a kérdés: miért nem szerepelnek illusztrációk is a kiállításon? Hiszen a kiállító mű-

vészek nagy része foglalkozik illusztrációval, és az illusztrálás területén az utóbbi években komoly eredményeket értünk el. Ez vonatkozik egyébként a karikatúrára, a képzőművészet egyik legnépszerűbb műfajára is.

Mindent egybevetve: a kiállítás látogatója azzal az érzéssel távozik, hogy grafikusainkat egyre többen foglalkoztatják azok az emberek, akik mind a múltban, mind a jelenben boldog jövőket építettek, és építik. S ezek a biztató ígéretek szilárd alapot teremtenek ahhoz, hogy a jövőben művészeink még nagyobb igényű tematikus alkotásokkal jelentkezzenek.

PATTANTYUS KÁROLY

NAGY IMRE rajza Kós Károlyról

ÚJ ZENEI MŰVEK

A május nyolcadiki kolozsvári hangverseny ünnepi légkörében két új vokális-szimfonikus művet hallottunk; mindkét mű dolgozó népünknek a szebb életért folytatott küzdelmeiből meríti mondanivalóját. Oláh Tibornak *Maria Banuş költeményére írott Az álom szárnya* kelnek című kantátája az elnyomás sötét éveire való emlékezéssel indul. A melyben komoran szonognak a harmóniak. Viszonylagos kimértiséget csakhamar felváltja a mozgalmasság, energikus, öntudatos tettekre késztető sugárzó harcrahívás. A felfokozott drámaiság szélesen áradó derültségben csúcsosodik ki. A mű dal-lamépítkezése, harmonizálása, a zenekari együttes egészének, főleg az ütőhangszereknek legnagyobb méretű igénybevétele sajátosságosan egyéni szint kölcsönöz Oláh Tibor művészetének. A nagy alkotók művészetén felüli fiatal zeneszerző magabiztosan járja új útjait. Ez már nem kísérletezés, hanem tudatos előrelépés. Kifejezőeszközeit minden merészségük ellenére meggyőzően, indokoltan használják, mert jogosulttá teszi őket a tartalom, melynek tolmácsolására vállalkoztak.

Sigismund Todujá A zászló balladája című oratóriumában Victor Tulbure versét zenésítette meg. Egy anya az elnyomottak igazságáért börtönbe vetett fiát szeretné kiszabadítani. Végigjárja a múlt hatalmasait a csendörök parancsnokától a törvénytörő büroig. Bármilyen áldozatra kész gyermekéért. Hiába minden. A hatalom urai könyörtelenül kioltják a fiú életét. Golyótól átlukasztott véres íngét zászlóként őrzi az édesanya.

A múltat idéző, fújtott recitativó művészen jeleníti meg az anya fájdalmát, kétségbeesését, fokozatosan öntudatosodó jövőbe nézését. Az oratórium második felében a korábbi sötét színek világosabbakká válnak, lassan bekapcsolódik a teljes együttes, és a mű monumentális, drámai sodrású fugával ér véget. Szerkezeti felépítése, az arányok megválasztása, a zenei nyelv kifejező eszközei — köztük a viszonylag ritkán alkalmazott szavaltató ének, melodramatikus színezettel, — a vokális, hangszerezési lehetőségek művészi kiaknázása a kiegyensúlyozott igényes zeneszerzőre vallott ezúttal is.

Az előadók mindannyian tudásuk legjavát nyújtották, hogy méltóknak bizonyuljanak az ünnepi alkalomhoz. A hangverseny másorának ének-szólamait a filharmonikus zenekar kíséretével a két opera s a zeneművészeti főiskola kórusa, a szolói Albert Anna Mária adta elő, Simon Emil és Hary Béla karmester irányításával.

Ugyanannak a hétnek a végén, a filharmonia szokásos hétfői hangversenyének keretében hangzott el első ízben Márkos Albert hegedűversenye.

E művet Márkos eddigi zeneszerzői tevékenységének legjelentősebb alkotásaként könyvelhetjük el.

Rövid bevezető után miudjárt a tétel főgondolatát mutatja be váltással színezett orgonaponton. Szinkopás, robogó ritmikája, belső tüze egyben előlegezi a tétel drámai feszültségét is. Ennek elmentelétünk líraiabb jellegű, tömör, mely-fekvésű akkordokkal kísért zenei gondolatot hallunk. A hangulat csak átmenetileg változik, mert a zoroátéma lírai-ságát az imitáció nem engedte felszabadultan kibontakozni — s belefut a kidolgozás feszültségébe. A tétel drámai csúspontját a kadencia előtt éri el. Kemény diszsonanciák fokozatosan feloldódnak, lassan elcsendesedik a legnagyobb hangerő is; összefoglal a szóhangszer.

A második tétel nyugodt, szemléltető hangulatú melódia fókuszatosan ível felfelé. A felbukkanó kromatika jelzi feszültségének növekedését is, miközben emlékeztet az előző tétel drámaiságára.

Az első, áttetsző zenei szövet ezzel egy időben tömörebbé válik. A hangszeres recitativó szorongását szerencsésen egészíti ki a harfa sejtelmes saugaldása.

A zárótétel hangulatos, lendületes, de-rás életkép. Keretében egy terjedő magyar népdal feldolgozása is elhangzik.

A szóhangszer szervesen illeszkedik a mű keretébe. Nemelykor a fontosabb zenei anyag első megszólaltatója, más-kor virtuóz körülírásával teszi színebbé a mű anyagát.

A műben a legszemléltetőbb stílusa-játosságok közül megemlíthető az álló-harmóniákkal való kiemelés (ha témát mutat be, vagy drámai csúspontot összegez). Kedveli a mixtúrás meterekkel való kísérést, más-más hangközökkel való felerősített ismétlést. Felütik a monometrikus egységre való utalás, unisonóval való aláhúzás. Helyenként szívesen állítja előtérbe az ütőhangszereket, miközben a teljes együttes hangszínelhetőségeit aknázza ki. Mindez betetőzi ritmus-kombináló fantáziáját.

A versenymű bemutatására Mircea Cristescu bukaresti karmester és Rihca István vállalkozott. A szólista magabiztos, muzikális játékát az együttes oda-adással alkalmazkodva kísérte. A karmester a hangerő helyes megválasztásával mindvégig érvényesülni engedte a szóhangszert, s kidomborította a mű mondanivalóját, formai felépítését.

BENKÓ ANDRÁS

Pionir a bábszínpadon

A kolozsvári Állami Bábszínház művészkollektívája újra és újra fel-lángoló vitákban keresi a bábjáték fejlesztésének útjait. A kolozsvári bábszínház műsora — ez jellemezte egyébként az ország más társulatait is — három évvel ezelőtt nagyonis egyoldalú volt: a kis mesék és történeteskék inkább csak szórakoztatták, mint nevelték a gyermeket. A hazai bábjátszás megújítását jelzi ma az is, hogy a mesevilág ismert alakjai mellett, már ott van a pionir és az ürröpülő is.

A kolozsvári együttes szempontjából — mely bátran keres, kísérletezik és arra törekszik, hogy előadásai modernnek legyenek, a máról szóljanak — különösen fontos a kísérletek igazságos, szigorú kiértékelése.

A modern bábjáték fejlődése minde-nekelőtt az új mondanivalójú darabok-tól függ, hiszen a korszerű, mánc szó-ló mondanivaló művészi tükrözése dönti el a formai megoldásokat is. Az első kísérletek: *Gubare Varázsló, Alecu Popovici Nagy kaland* és *Kozma Elza Erdei kaland* című színdarabjának közön-ségsikere — mind a három bemutatta a kolozsvári bábszínház — bebizonyította, hogy nincs igazuk azoknak, akik azt állították, hogy mai, pozitív figurát, például a pionir alakját bábszínpadon nem lehet hitelesen megeleveníteni.

A próbálkozások azonban felszínre hozták néhány érdekes elvi és gyakor-lati tanulságot. Bebizonyosodott, hogy hibás az a felfogás, amely szerint a korszerűséghez elegendő, ha az író meg-formál egy-két mai figurát, és beilleszti egy többé vagy kevésbé érdekes eszék-ménybe.

A pionir jelenléte még nem teszi a bábszínpadot modernné. A felsorolt színdarabok főhőjébe, a vállalkozás ér-deme mellett, hogy nem eléggé meggyő-zően tükrözik korunk szellemét, erköl-csét, a mai gyermek vonásait.

Az írók gyakran idealizálják a pionir alakját vagy pedig csak olyan tulaj-donságokkal ruházzák fel, amellyel a gyermek különben is rendelkezett. (Az

egyik darab meg arra az alkönfliktusra épül, hogy az üres telken hancúrozó gyerekek indiánosdi helyett szívesebben ültetnének palántákat.) Hiányzik az a számos új vonás, melyeket a pionirszer-vezet, a társadalom és az iskola formált. Méhes György *Kolozsvártól a Deli-sar-kig* című színdarabjában már arra töre-kedett, hogy sokoldalúan tükrözze a szolidaritás, az önfeláldozás, a barátság kérdését, a pionir viszonyát a modern technikához stb.

Természetesen a korszerűség — mint-hogy nem merül ki ebben — nem is kö-veteli meg bizonyos figurák, például a pionir állandó szerepeltetését. A modern tematikát egy mai mese vagy dramati-zálás közhéthető *szimbólumaival* is lehet rendkívül hatásosan és időszerűen kife-jezni. Az 1960-as Nemzetközi Fesztívál-on a leningrádiak előadása tárgyát az állatvilágból merítette, s ennek ellenére izgalmas háborúellenes szítrára volt. Szimbólumok nélkül elképzelhetetlen a modern bábművészet, mert egyik törvé-nye a legmesszebbmenő stilizálás.

A Kolozsváron bemutatott színdarabokban sok még a naturalista megoldás. Az életből elcsépett figurák, konfliktusok nem eléggé általánosító erejűek, hiányoz-nak a szimbólumok, a poézis, a mai gyermek-élet romantikája. A színdarabok-ból fakadó hibák természetesen rányom-ják bélyegüket az előadásokra is. Az együttes nehéz munkát vállalt, mikor úttörőként mai tárgyú színdarabokkal je-lentkezett, és az említett művek egyes fogyatékságait úgy kerülte el, hogy a műfaj követelményének megfelelően színpadi változtatásokat eszközölt, új művészi kifejező eszközöket keresett ki-sérleti szinten. Am ennek során ugyan-akkor igen értékes tapasztalatokat szer-zett.

Lehet korszerű előadás az is, amely-nek témája nem a máról szól. A színház repertoárjában sok olyan előadás van, amely a jó és a rossz harcát tükrözi és általános humanista mondanivalója neveli a gyermeket. A kolozsvári együttes egyik legújabb kísérlete, a *János Vitéz*,

igen lényeges elvi kérdés megvitatására nyújtott lehetőséget. Szilágyi Dezső színpadi változata megőrzi Petőfi elbeszélő költeményének eszékeményszerűségét. A közismert és igen népszerű mű népies íze, kultúrsége azonban elveszett a dramati-zálásban és az a fogyatékság döntően rányomta bélyegét az előadásra. Kovács Ildikó, a színdarab rendezője a színpadi változat hibáit sok ötlettel, szép, modern képzőművészeti megoldással igye-kezett segíteni.

A bábjáték az utóbbi időkben érdekes, új témával bővült: a tudományos-fan-tasztikus színdarabokkal. A kolozsvári Bábszínház első ilyen tárgyú darabját Krausz Imre írta: három kislány vélet-lenül egy ürrelétkébe ül, amely elindul a földről a Kozmoszba, ahol mulatságos és izgalmas kalandok esnek át. A drámai szerkezet egységes, ennek ellenére a színdarab inkább filmszenárium, mert kevés benne a játékosság, amely nélkül nincs bábjáték. A műfaji saját-ságokat drámaisággal, a kozmikus repülés grandiozitásával tükrözésével helyettesít-te. A rendezés alkalmazkodott ehhez a stílushoz, és a bonyolult technikái meg-oldások sok hatásos jelenetet teremtet-tek. Ennek ellenére hangsúlyoznunk kell: a tudományos-fantasztikus téma feldol-gozásának is alkalmazkodnia kell a bábművészet sajátosság jellegéhez. Az ür-repülés grandiozitását csak szimbóliku-san — és nem naturalisztikusan — le-het tükrözni és csak így kerülheték el azok a megoldások, amelyek elsősorban a film sajátjai.

A modern, időszerű mondanivaló bábszínpadra vitelének ez az időszak sok tanulsággal zárult. A kolozsvári együt-tes munkájában most új szakasz kezdődik: igényesebb dramaturgiai munka, hogy az írók még jobban megérték a műfaj jellegzetességeit, s olyan színvo-nalú művészi-technikai kivitelezés, hogy a mondanivaló lényege tökéletesen érthe-tővé váljék minden korú néző előtt.

TOPMA JÁNOS